

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Качана Олексія Анатолійовича

«СОЦІАЛІЗАЦІЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ТА СПОРТИВНО-МАСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 23 – Соціальна робота

за спеціальністю 231 Соціальна робота

Актуальність теми дослідження

Актуальність роботи О. А. Качана зумовлена безпрецедентними викликами, з якими зіткнулася українська система освіти внаслідок повномасштабної агресії. Соціалізація засобами фізичної культури перестає бути суто виховним завданням і перетворюється на інструмент психосоціальної підтримки та реабілітації. Автор влучно акцентує увагу на роботі з дітьми з числа ВПО та дітьми з ООП, для яких фізкультурно-оздоровча діяльність стає чи не єдиним доступним простором безпечної «живої» комунікації та подолання соціальної відчуженості.

У сучасній світовій педагогічній практиці фізичне виховання розглядається як засіб досягнення глобальних цілей сталого розвитку. Дослідження актуалізує концепцію «Спорт заради розвитку», адаптуючи її до національного контексту. Це дозволяє переглянути традиційний «нормативний» підхід до уроку фізичної культури на користь гуманістичного, де пріоритетом є не секунди чи метри, а м'які навички (soft skills): емпатія, лідерство, стресостійкість та вміння працювати в команді.

Масова цифровізація дозволя підлітків призвела до дефіциту реальної міжособистісної взаємодії. Актуальність дослідження підсилюється необхідністю створення дієвої альтернативи віртуальному середовищу. Автор пропонує модель, де фізична активність виступає природним антидотом до соціальної апатії та «екранної залежності», повертаючи учнів до активної суспільної участі.

Здоров'я та соціальна згуртованість молоді є критичними факторами національної безпеки. Соціалізація через спортивно-масову діяльність сприяє формуванню у підлітків почуття приналежності до спільноти, громадянської відповідальності та патріотизму. Робота автора відповідає пріоритетам державної політики, зокрема стратегіям «Здорова нація» та концепції «Нової

української школи», де рухова активність інтегрована в загальну систему виховання свідомого громадянина.

Обґрунтованість наукових положень та новизна

Наукова новизна дисертаційної роботи О. А. Качана є вагомою та визначається системним переглядом ролі фізичної культури в структурі соціальної роботи. Рецензент вважає за необхідне виокремити такі фундаментальні елементи новизни:

Автором вперше на теоретичному рівні здійснено детальну класифікацію соціальних функцій фізкультурно-спортивної діяльності (соціально-інтегративна, нормативно-регулююча, рекреаційно-компенсаторна тощо) саме як інструментів соціалізації учнів ЗЗСО. Доведено, що в умовах воєнного стану тілесно-рухова взаємодія виступає не лише засобом фізичного розвитку, а й критично важливим середовищем для психоемоційного відновлення та подолання соціальної ізоляції.

Науково обґрунтовано впровадження міжнародної концепції «Спорт заради розвитку» в український освітній простір. Автор пропонує змістити акцент з індивідуальних спортивних досягнень на розвиток міжособистісної взаємодії, що дозволяє використовувати урок фізичної культури як майданчик для формування соціальних компетентностей та «м'яких навичок» (soft skills).

Новизна полягає в уточненні критеріїв сформованості соціалізації учнів (емоційно-мотиваційний, поведінковий, соціально-комунікативний). Автор розробив та науково перевірів трирівневу шкалу оцінювання, що дозволяє здійснювати точний моніторинг динаміки соціального зростання особистості в процесі рухової активності.

Вперше представлено та експериментально перевірено модель реалізації соціально-педагогічних умов, яка забезпечує цілісний перехід від зовнішнього педагогічного впливу до внутрішньої потреби учня в соціальній активності. Особливістю моделі є її адаптивність до роботи з вразливими категоріями дітей (ВПО та учні з ООП), що є надзвичайно актуальним для сучасної України.

Новизна висновків підкріплена використанням методів математичної статистики (критерій Фішера). Доведено, що запропоновані автором умови забезпечують статистично значуще зростання високого рівня соціалізації учнів (з 20,0% до 85,0%), що підтверджує об'єктивність та наукову валідність отриманих даних.

Обґрунтованість наукових положень дисертації не викликає сумнівів, оскільки базується на фундаментальних працях із соціальної педагогіки та

теорії фізичного виховання. Гіпотеза дослідження логічно випливає з аналізу протиріч сучасної освіти, а методи дослідження, як теоретичні, так і емпіричні, повністю відповідають поставленим завданням та об'єкту дослідження.

Практичне значення результатів

Практична цінність роботи О. А. Качана є надзвичайно високою, що підтверджується не лише позитивною статистикою, а й реальним масштабом інтеграції авторських розробок у національний освітній простір. Рецензент вважає за доцільне виділити такі ключові аспекти прикладного значення.

Результати дослідження не обмежилися локальним експериментом, а стали фундаментом для масштабних ініціатив. Зокрема, впровадження авторських проєктів: «Цікава фізкультура 2.0 Перезавантаження» (понад 33 000 учасників) та проєкту «Єдина Україна» за підтримки ЮНІСЕФ (понад 1,4 млн дітей) свідчить про високу адаптивність та затребуваність методики на державному рівні.

Автором розроблено та апробовано комплекс практичних засобів, які кардинально оновлюють зміст уроку фізичної культури. Сюди відносяться: тренінгові методики, технології тілесної перкусії (body percussion), гейміфіковані сюжети та модифікований інвентар. Ці інструменти дозволяють педагогам ефективно працювати над розвитком емоційного інтелекту та комунікативних навичок учнів.

Практичне значення результатів поширюється на систему післядипломної освіти та вищої школи. Розроблені матеріали можуть бути інтегровані у навчальні плани підготовки майбутніх фахівців зі спеціальностей «Соціальна робота» та «Фізична культура і спорт», забезпечуючи їх сучасними технологіями соціальної інтеграції молоді.

Особливу практичну цінність має розроблений алгоритм роботи з дітьми з числа ВПО та дітьми з особливими освітніми потребами. Запропоновані командно-орієнтовані вправи та проєктна діяльність сприяють швидкій адаптації цих категорій учнів у нових колективах, зниженню рівня тривожності та подоланню бар'єрів у спілкуванні.

Автор пропонує дієві механізми виходу за межі традиційної класно-урочної системи через залучення учнів до соціальних проєктів та співпрацю з громадськими організаціями. Це дозволяє формувати у школярів досвід реальної суспільної участі, що є критично важливим для розбудови громадянського суспільства в Україні.

Впровадження результатів дослідження підтверджено численними довідками з провідних закладів освіти Києва, Харкова, Одеси, Вінниці та ін.,

що засвідчує високий рівень довіри професійної спільноти до розробок здобувача та їхню реальну ефективність у повсякденній педагогічній практиці.

Оцінка змісту та структури дисертації

Дисертаційна робота О. А. Качана характеризується логічною цілісністю, завершеністю та високим рівнем наукової культури викладу. Структура роботи (вступ, два розділи, висновки, список джерел та додатки) є збалансованою і повною мірою відображає логіку розв'язання поставлених наукових завдань.

У вступі здобувачем чітко сформульовано науковий апарат. Особливо варто відзначити коректність визначення об'єкта та предмета дослідження, які не дублюють один одного, а перебувають у чіткій діалектичній залежності. Гіпотеза дослідження є розгорнутою та знаходить своє повне підтвердження в ході експериментальної перевірки.

Перший розділ являє собою ґрунтовний соціогуманітарний аналіз. Автор демонструє вільне володіння сучасним науковим дискурсом, вдало порівнюючи вітчизняні підходи з концепціями соціально-емоційного навчання (SEL) та «whole-school approach», що домінують у зарубіжній педагогіці. Рецензент позитивно оцінює уточнення змісту поняття «соціалізація учнів» як динамічного процесу збереження суб'єктності дитини в умовах групової активності.

Другий розділ є центральною частиною роботи, де автор переходить від теорії до системного моделювання. Важливою перевагою є представлення структурно-функціональної моделі, яка не є формальною схемою, а виступає реальним механізмом управління процесом соціалізації. Опис експериментальної роботи вражає своєю масштабністю: залучення понад 1,4 млн учасників через проєкт «Єдина Україна» та використання критерію Фішера для доведення статистичної достовірності результатів свідчить про високу надійність отриманих даних.

Загальні висновки логічно підсумовують результати дослідження, дають чіткі відповіді на всі поставлені завдання та окреслюють перспективні напрями подальших розвідок, зокрема в аспекті післявоєнного відновлення України та цифровізації спортивного моніторингу.

Список використаних джерел (244 найменувань) є репрезентативним, містить актуальні праці вітчизняних та зарубіжних авторів, а також нормативно-правові акти, що регламентують розвиток фізичної культури та соціальної роботи в Україні.

Додатки мають високу прикладну цінність, оскільки містять авторські

програми соціалізації та методичні рекомендації, готові до безпосереднього використання в освітньому процесі.

В цілому, дисертація О. А. Качана справляє враження фундаментальної праці, у якій гармонійно поєднано глибокий теоретичний аналіз із масштабним практичним впровадженням, що є характерною рисою зрілого наукового дослідження.

Зауваження та побажання

Позитивно оцінюючи наукове значення та практичну цінність дисертаційного дослідження в цілому, вважаємо за доцільне висловити певні побажання та запитання для дискусії, що дозволять глибше розкрити потенціал роботи:

1. Щодо цифровізації моніторингу соціалізації. У підрозділі 2.1 автор слушно зазначає важливість використання сучасного інформаційно-комунікаційного інструментарію. Було б доцільно ширше розкрити методику використання Smart-технологій та моніторингу активності (наприклад, використання мобільних додатків чи фітнес-трекерів) саме для фіксації динаміки соціальної взаємодії та групової згуртованості. Це дозволило б автоматизувати процес діагностики соціальних компетентностей у режимі реального часу.

2. Щодо адаптації до змішаного навчання. Зважаючи на виклики, зумовлені безпековою ситуацією в Україні та необхідністю переходу на дистанційний формат, у роботі варто було б детальніше конкретизувати механізми реалізації другої соціально-педагогічної умови. Зокрема, цікавим є досвід автора щодо того, як саме командно-орієнтована діяльність та технології командотворення можуть бути адаптовані до умов синхронного онлайн-навчання без втрати їхньої соціалізаційної ефективності.

3. Щодо довгострокового ефекту. У висновках наведено вражаючу динаміку кількісних показників після впровадження авторської моделі. Під час захисту було б цікаво почути думку здобувача щодо того, як забезпечити сталість цих результатів у довгостроковій перспективі (після завершення активної фази проєктів) та чи передбачена програма підтримки сформованих соціальних навичок у подальшій життєдіяльності учнів.

Зазначені зауваження мають дискусійний та рекомендаційний характер. Вони не знижують високої наукової цінності роботи, а лише вказують на широкі горизонти для подальших наукових пошуків автора в обраному напрямі.

Дисертаційна робота Качана Олексія Анатолійовича «Соціалізація учнів

закладів загальної середньої освіти засобами фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової діяльності» є завершеним, самостійним та актуальним науковим дослідженням. За рівнем наукової новизни, теоретичним та практичним значенням вона повністю відповідає вимогам, що пред'являються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація Качана О. А. заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії затверджених Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», що дає підстави для присудження Качану Олексію Анатолійовичу наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 23 Соціальна робота зі спеціальності 231 Соціальна робота.

Рецензент:

доктор філософії з професійної освіти, доцент,
доцент кафедри олімпійського та професійного
спорту ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Олена ШИНКАРЬОВА

Підпис	<i>Шинкарьова Олена</i>
Засвідчую	
Начальник відділу кадрів	<i>Григорук</i>
ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"	<i>Віта МІХАЙЛЕНКО</i>

